

УДК 332.122:338.43

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

*І. Щербата, к. е. н., Г. Іваницька, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет,
О. Клепчава, здобувач*

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

Постановка проблеми. Соціально-економічна трансформація на селі призвела до різкого погіршення економічної складової рівня життя сільських жителів, а саме скорочення зайнятості населення, зниження рівня доходів, зменшення споживання основних продуктів харчування і зміни структури доходів на користь забезпечення виживання. Основою виходу з кризи тут повинні стати заходи, які забезпечать належний рівень доходів як основи для створення якісних умов життя селян. Лише сільськогосподарське виробництво та сільськогосподарська зайнятість забезпечити цього не в змозі [2]. Тому існує об'єктивна необхідність диверсифікації сільської економіки, що ґрунтується на передислокації наявних ресурсів у нові види сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності на селі й сприяє створенню можливостей для кращого використання людського капіталу, збільшенню прибутків підприємств і домогосподарств, підвищенню рівня життя селян, виступає мультиплікатором нових робочих місць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї диверсифікації підприємницької діяльності та бізнесу висловлювали чимало вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема українські вчені-економісти О. Білоус, О. Гаврилюк, У. Головешко, Т. Зінчук, В. Ковальчук, Е. Пікалов, О. Хомін, представники західної наукової думки – Ж. Вілкін, Ф. Котлер, Т. Лонч, М. Портер, С. Таніч та багато інших. Їх теоретичні положення покладені в основу нашого дослідження. Водночас об'єктивним підґрунтям подальшого вивчення ідеї диверсифікації, зокрема щодо сільської економіки, є визначення можливостей її імплементації як інструменту забезпечення високих стандартів розвитку сільських територій, створення умов для вирішення проблем трудоzайнятості сільського населення.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягала в тому, щоб на основі результатів існуючих теоретичних концепцій та проведених емпіричних досліджень сформувавши механізм управління й стимулювання розвитку самостійної зайнятості населення сільських територій.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення характеристик соціально-економічного стану села, процесів, що відбуваються в сільськогосподарському виробництві, а також на сільських територіях загалом, дає змогу стверджувати, що для диверсифікації сільської економіки в регіональному розрізі існують необхідні умови, а також вагомі причини, основними з яких є низький рівень зайнятості та матеріального добробуту сільських жителів. Прискорений розвиток несільськогосподарських видів діяльності зумовлений процесом деаграризації сільської економіки – зменшенням в її структурі частки (але не обсягів!) аграрного виробництва [4, с. 49].

Стратегію диверсифікації традиційно використовують як інструмент підвищення доходів господарюючих суб'єктів (як сільськогосподарських підприємств, так і домогосподарств), що характеризує потребу в доході як основну рушійну силу цього процесу. Процес ініціювання диверсифікації відбувається у двох випадках: *по-перше*, за умови, коли традиційний вид діяльності не забезпечує належного рівня доходів (диверсифікація потреби); *по-друге*, коли існуючий потенціал дає змогу розширювати сферу діяльності (диверсифікація можливості) [5]. Проте в кожному разі детермінантою диверсифікованої діяльності виступає саме наявний потенціал.

Зниження обсягів та ефективності сільськогосподарського виробництва, руйнування соціального захисту призвели до погіршення умов праці й здешевлення вартості робочої сили в аграрній сфері. Нині майже чверть працівників сільськогосподарських підприємств отримує заробітну плату, нижчу за межу бідності, а близько 62% – меншу за прожитковий мінімум [1, с. 135]. До того ж селянська праця залишається найменш оплачуваною порівняно з працею в інших галузях економіки.

Економічне зростання села, його соціальний розвиток зумовлені економічним добробутом населення, основою якого є зростання доходів. На територіальні органи влади всіх рівнів покладається особлива відповідальність за вирішення проблеми трудозайнятості. Важливою її складовою є організація самостійної зайнятості. Під нею розуміють систематичну трудову діяльність, що базується на особистій праці індивідуума і членів його сім'ї, власних засобах виробництва й управляється юридично та економічно самостійним власником, який безпосередньо організовує виробництво і повністю несе відповідальність за результати господарювання [3, с. 104].

Привабливість самостійної трудової діяльності для розвитку сільської економіки, всебічна її підтримка і стимулювання зумовлені:

- створенням умов для здійснення структурних змін у функціонуванні місцевої економіки на засадах самовідтворюваності і конкуренції;
- вирішенням проблеми зайнятості через розширення сфери прикладання праці з врахуванням соціально-психологічних, етнічних, демоекономічних характеристик трудового потенціалу;
- вибором оптимальної моделі зайнятості – трудопоглинаючої чи трудозберігаючої, що дає змогу формувати індустріальний, обслуговуючий або інформаційний тип трудовикористання;
- зростанням доходів місцевого бюджету, оскільки податок із малих підприємств акумулюється у бюджеті місцевих органів влади.

Важливою передумовою стимулювання самозайнятості населення є визначення сфери її застосування. Завдання регіональних органів влади полягає у визначенні трудової діяльності, що відповідає інтересам людей, потребам регіонального господарства і базується на наявному ресурсному потенціалі.

Складовими стратегії розвитку й механізму регулювання самозайнятості є територіальна стратегія розвитку самозайнятості та забезпечення взаємодії регіональних органів управління зі суб'єктами господарювання.

Перша підсистема охоплює:

- визначення пріоритетних сфер розвитку різних організаційно-господарських форм самозайнятості в галузевому і територіальному аспектах;
- розробку програм сприяння розвитку індивідуального підприємництва на різних рівнях управління;
- формування механізму багатоджерельного фінансування (бюджетні та позабюджетні кошти, частина грошових коштів із фонду сприяння зайнятості, надання позик, особисті заощадження населення);
- створення сприятливого економічного середовища за посередництва непрямого стимулювання розвитку індивідуального бізнесу (пільгове кредитування, виділення земельних ділянок, передача основних фондів законсервованих підприємств, матеріально-технічне постачання).

Друга підсистема регулює всю сукупність економічних взаємовідносин, що виникають безпосередньо між господарюючими суб'єктами, і охоплює такі складові:

механізм формування цін на товари і послуги, що вироблені індивідуальними підприємцями; забезпечення їх рівної участі в одержанні державних контрактів; недопущення цінової дискримінації на продукцію, вироблену ними;

механізм розподілу доходів від самозайнятості, з врахуванням того, що одержані доходи є основним джерелом не тільки відтворення виробництва, а й самого виробництва;

механізм гнучкої системи податкових платежів і податкових пільг, яка забезпечить зацікавлення виробників у підвищенні ефективності господарювання (встановлення диференційованих норм амортизаційних відрахувань, створення резервів, що не обкладаються податком, тощо);

механізм взаємодії суб'єктів господарювання з посередницькими структурами;

розробка системи соціального захисту підприємців-індивідуалів та розвиток спеціальних страхових фондів, не пов'язаних із державним бюджетом;

механізм інвестиційної підтримки початкуючих підприємців.

Висновки. Розвиток бізнесових структур повинен мати чітку територіально-галузеву орієнтацію і передбачати індивідуально-конкретизований підхід до створення нових робочих місць. Сфери застосування праці, види трудової діяльності потрібно визначати на основі всебічного врахування економічних, соціальних, технологічних, екологічних, демографічних, етнічних умов розвитку території. У цих умовах завдання регіональних органів самоврядування полягає в

пошуку видів трудової діяльності в кожній галузі виробництва, що відповідали б умовам і можливостям застосування праці самозайнятих. Вибір оптимальних форм трудової діяльності, розширення її сфери повинні призвести не лише до вирішення проблеми зайнятості сільського населення, а й забезпечити розвиток сільської економіки.

Бібліографічний список

1. Косодій Р. П. Проблеми сільського розвитку в умовах глобалізації / Р. П. Косодій // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 132–140.
2. Малік М. Й. Концептуальні засади розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / М. Й. Малік, В. А. Пулім. – Режим доступу : <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/8/156.pdf>.
3. Мікловда В. П. Регіональні механізми стимулювання самостійної зайнятості / В. П. Мікловда, М. І. Пітюлич // Регіональна економіка. – 1996. – № 1-2. – С. 104–114.
4. Прокопа І. В. Соціальні аспекти розвитку сільських територій / І. В. Прокопа // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 47–50.
5. Study on Employment in Rural Areas [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemloyment/sera_report.pdf.

Щербата І., Іваницька Г., Клепчева О. Стратегія розвитку самостійної зайнятості сільського населення

Обґрунтовано доцільність диверсифікації сільської економіки на основі передислокації наявних ресурсів у нові види сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності на селі. Це сприяє створенню можливостей для кращого використання людського капіталу, збільшення прибутків підприємств і домогосподарств, підвищення рівня життя селян, виступає мультиплікатором нових робочих місць. Визначено основні складові стратегії розвитку та механізму регулювання самостійної зайнятості сільського населення, які забезпечать належний рівень доходів як основи для створення якісних умов життя селян. Сфери застосування праці, види трудової діяльності повинні базуватися на наявному територіальному ресурсному потенціалі.

Ключові слова: стратегія, сільська територія, соціально-економічний розвиток, диверсифікація, самостійна зайнятість.

Shcherbata I., Ivanytska H., Klepcheva O. Development strategy of self-employment of agricultural population

It is proved necessity of diversification of rural economy that is based on redeployment existing resources in new kinds of agricultural and not agricultural activity. It stimulates creation of opportunities for the best use of the human capital, to increase in profits of the enterprises and households, to increase in standard of living of agricultural population, acts as the animator of new workplaces. It identifies the basic components of strategy development and the mechanism of regulation of self-employment of agricultural population which will provide an appropriate level of the income as bases for creation of qualitative conditions of a life. Spheres of application of work, kinds of labor activity should base on existing territorial resource potential.

Key words: strategy, rural territories, socio-economic development, diversification, self-employment.

Щербата И., Иваницкая Г., Клепчева О. Стратегия развития самостоятельной занятости сельского населения

Обосновано необходимость диверсификации сельской экономики, что базируется на передислокации существующих ресурсов в новые виды сельскохозяйственной и несельскохозяйственной деятельности. Это стимулирует создание возможностей для лучшего использования человеческого капитала, увеличение прибылей предприятий и домохозяйств, рост уровня жизни сельского населения, выступает мультипликатором новых рабочих мест. Определены основные составляющие стратегии развития и механизма регулирования самостоятельной занятости сельского населения, которые обеспечат надлежащий уровень дохода как основы для создания качественных условий жизни. Сферы применения труда, виды трудовой деятельности должны базироваться на существующем территориальном ресурсном потенциале.

Ключевые слова: стратегия, сельская территория, социально-экономическое развитие, диверсификация, самостоятельная занятость.